

LABRIT ONDAREA

Haurrek birramatxi-birraitatxien bizitzak ezagut ditzaten

 JENDARTEA / Maider Iantzi Goienetxe

Birramatxi eta birbiloba elkarri begira, zer kontatuko ote diote batak bertzeari? Denbora gutxian egonen dira elkarrekin eta haurra ez da momentu horiez apenas oroituko. Baina, Labrit Ondarearen lanari esker, handitzen denean birramatxiren bizitzaren nondik norakoak ezagutzeko aukera izanen du.

Labritek ondare ez materiala bildu, aztertu eta hedatzen du, etorkizunean gazteek beren birramatxi eta birraitatxien bizitzak ezagut ditzaten. Nafarroako artxiboa osatzeko bidean, 1.500 testigantza jaso ditu ia 400 udalerritan eta populazioaren %1 elkarriketatzer

iristea du helburu. Bestalde, eskaintza norbanakoei zabaldu eta pertsona bakoitzari bere ondarea familiari uzteko aukera ematen hasi da. Gaizka Aranguren zuzendaria dioen bezala, mundu honetan produkturik onena erlijioak ematen digu, bizitza eternoa. Labritek, bigarren produktu interesgarriena eskaintzen du,

Gaizka Aranguren Labrit Ondarea enpresako zuzendaria, lan mahaian. Ondare ez materialaren bilketa, azterketa eta transmisioaren kudeaketan aditua da.
Jagoba MANTEROLA | ARGAZKI PRESS

memoria eternoa. Nafarroako Unibertsitate Publikoko (NUP) *honoris causa* doktore guztien ondare ez materiala biltzen ari da orain, baina nahi duen edozein lagunek egin diezaioke eskaera, mundutik pasatu izanaren testigantza uzteko. Bertan hainbat arlo edo gai sartzen dira: bizitzaren faseak, herri antolaketa, lana, memoria historikoa, erlijioa, kultura, jaiak, musika, kantutegia, ipuinak, ahozko literatura, aisialdia...

ALTXORRA HONDORATZEN EZ UTZI
Adineko jendea hiltzen denean sekulako altxorra hondoratzen da beraiekin, mila istorio eta historia, eta gaur egun eskura dugun teknologia guztia kontuan hartuta, ondare hori gorde eta pantailara eramatea da Labriten ideia. Arangurenen iritziz, premiazkoa da altxor hori jasotzea, baina ez da presa gutxiagokoa gaz-

Arangurenen iritziz, premiazkoa da altxor hori jasotzea, baina ez da presa gutxiagokoa gazteei transmititzea, herritarrak protagonista izanen dituen ikus-entzunezkoen bidez

Ondare ez materialaren bilketa, azterketa eta transmisioaren kudeaketan adituak dira. Zuzendariak azpimarratu duenez, Europan ez dute arlo honetako bertze aditurik ezagutzen

teei transmititzea, herritarrak protagonista izanen dituen ikus-entzunezkoen bidez. Garai batean transmisioa ahoz egiten zen; orain, ordea, teknologia berriek hartu dute indarra, eta hortik informazioa pantailara eramatearen garrantzia, bertan itsasten direlako gure begiak. Xedea etorkizunean elkarriketak familia bakoitzaren barrenean egitea da.

Labritek Iruñeko izen bereko frontoiaren ondoan dituen bulegoak bisitatu ditu GAUR8k. Informazio kantitate handia gordetzen dute bertan kalitaterik onenean. Horren erakusgarri dira ikusi ditugun “hozkailla”, segurtasun kopiak egiteko seta (erosi berria dute eta euren nahia interesa dutenei zerbitzua eman eta kostuak konpartitzea da) eta gela berezitua, segurtasun handiko gauzak gordetzeko baliatzen dutena.

Gelaz gela eta pantailaz pantaila jarraitu dugu, 11 laguneko lantaldeko kide batzuk ezagutzen (hauek hainbat kolaboratzailearen laguntza dute): Itziar Aranguren ikus-entzunezko ekoizpenen arduraduna, komunikazioa eta salmentak daramatzan Itziar Luri, Araitx Amatria diseinatzailea...

Grabazio gelan, Garazi Erburu ekoizlea eta Aitor Ortiz konposi-

torea buru-belarri harrapatu ditugu lanean (eta ezustean, ez baitzuten bisitaren berririk) eta pasilloetan Maddi Barberrekin egin dugu topo. Bortzirietan kokatutako dokumentala dakarki eskuetan, Beran eman berri dutena, amuarrain baten ahotik Bidasoa ertzeko herrietako istorioak kontatzen dituen.

Ondare ez materialaren bilketa, azterketa eta transmisioaren kudeaketan adituak dira. Zuzendariak azpimarratu duenez, Europan ez dute arlo honetako bertze aditurik ezagutzen. Oraintxe izan dute Indiako baten berri.

Proiektu ugari dituzte esku artean, hagitz desberdinak, eta horien artean Nafarroa Garaiko ondare ez materialaren bilketa da garrantzitsuen.

NAFARROA GARAIA ETA BEHEREA

Orain dela zazpi urte abiatu zuten egitasmoa Eusko Kultur Fundazioarekin, eta berriki NUPekin batera artxiboaren azken xedea lortzeko konpromisoa berretsi dute: XX. mendeko Nafarroako gizarte tradizionalaren oroimenaren gordailu gisa, populazioaren %1ek parte hartzea, hau da, 5.000 lagun elkarriketatzea. Navarchivo.com webgunean jartzen ari dira bildutako informazioa.

IBAIEN DOKUMENTALAK, BERRIRO SO EGITEKO

Urtero ibai bati buruzko erreportajea egiten dute Labrit Ondarean Nafarroako Gobernuarentzat. Bidasoa, Ebro, Ega eta Zidakos landu dituzte jada eta Aragoirekin ari dira orain. Gipuzkoara salto eginez, Urumearekin osatuko dute bertze dokumental bat. Lan hauen bidez, jendea kontzientziatzea nahi dute, eta ibaira berriro begiratzea. Euskal Herriko ibaien entziklopedia egitea da euren asmoa. Aitor Ortiz eta Gaizka Aranguren Labriteko konpositorea eta zuzendaria arrantzaleak ere badira eta beren pasioa eta lana uztartuz, arrantzari buruzko ikus-entzunezkoak ere egiten dituzte.

Labritek Iruñeko izen bereko frontoiaren ondoan ditu bulegoak. Jagoba MANTEROLA | ARGAZKI PRESS

Mapa batean erakutsi dio GAUR8ri Arangurenek herritz herriko bilketa. Berde ilunez ageri dira bilketa egina duten eta transmisio fasean dauden herriak, berde argiz biltzen ari direnak, horiz udalari egitasmoa aurkeztu diotenak eta grisez oraindik proiektua aurkeztu ez dutenak. Labrit Ondarea Nafarroa Garaiaz arduratzen da, eta, Euskal Kultur Erakundea, Nafarroa Behereaz. Azken horretan Terexa Lekunberrik egin di-tu elkarrizketak.

OLTZA ZENDEA

Abel Castillo Ondare arduradunak Oltza Zendean egin duten azkeneko lanaren berri eman digu. 24 herritar elkarrizketatu dituzte aurten, horien artean Mari Cruz Martinez de Irujo, memoria zoragarria duen Izkoko 103 urteko emakumea.

Mari Cruz 11 anai-arrebetan bosgarrena da eta jaio zen lekutik hurbil bizi da. Aita Izkuen sortua zuen, eta, ama, al-diz, irurtzundarra. Gurasoek Irurtzungo ferian ezagutu zu-ten elkar eta Mari Cruzek ere ez zuen urrun alde egin, Ara-zurira ezkondu baitzen. Igan-

dero lagunekin Etxaurirako errepidean barna egiten zuen paseoan ezagutu zuen senarra izanen zuena eta ezkondu zire-netik Aratzurin bizi da. Zende-ako historiaren mende bateko lekukotasuna da berea.

Bertzeak bertze errepublikano eta karlisten arteko borrokak oroitzen ditu: etxetik aditzen zi-tuen Iberoko Hiru Gurutzetako fusilamenduen tiro hotsak, Ez-kabako ihesean parte hartu zu-tenak edota bonba hegazkinak Iruñerriko zerua zeharkatzen. Anaiek kontatzen zioten gerra-ren berri frontetik bueltan.

Kontu alaiagoak ere kontatu zizkion Martinez de Irujok La-briti. Adibidez, Errege bezperan joareak jotzen zituztela eta Do-mu Santu Egunean kandelak sartzen zituztela kalabazen ba-rrenean jendea beldurtzeko.

24 elkarrizketekin osatutako bideoa ikusgai jarri dute helbide honetan: [Vimeo.com/channels/navarchivo](https://vimeo.com/channels/navarchivo).

FAMILIAREN JATORRITIK HASITA

Oltza Zendeako solasaldi horiek guztiak kudeatu dituen Casti-llok erabili ohi duten metodolo-gia azaldu digu. Familiaren jato-

Segurtasun protokolo
hagitz handia jarraituz
biltzen dute informazioa.
Jagoba MANTEROLA | ARGAZKI
PRESS

rriaz galdetuz hasten dituzte el-karrizketak: etxearen deskriba-pena, argirik bazuten ala ez, urik, nola garbitzen zuten arro-pa, nolako komuna zuten, zer janzkera, zer elikadura lan eta jai egunetan, noiz iritsi ziren le-hendabiziko aurrerapenak...

Hortik lanen banaketara pasa-tzen dira, txerria hiltzen zuten egunera, eta gero herrira zabal-tzen dute ikuspegia, deskriba-pen orokorretik hasita: etxeak, kaleak, bizilagunen artean eta inguruko herriekin zituzten ha-rremanak, zertaz bizi ziren, ne-kazaritza, lantegiak, udala edo kontzejua nola antolatzen zu-ten, auzolana, egur loteen anto-laketa, partzelak, bertako lanbi-

Jakina, gerra eta gerraostea nola bizi izan zuten kontatzen dute elkarrizketatu askok, eta erlijioaz ere mintzatzen dira, pisu ikaragarria baitzuen herritarren bizimoduan

Bizpahiru orduko elkarrizketak atera ohi dira. Orain arte luzeenak bederatzi ordu iraun ditu. Elkarrizketatuak guztiaz zekien, eta, gainera, hizlari ona zen

deak, artisauak, dendak, taber-nak, saltzaile ibiltariak...

Bizitzaren faseena da elka-rrizketen bertze atal bat: haur bat jaiotzean zeinek laguntzen zion amari, bataioa nolakoa zen eta “purifikazioa” edo gar-biketa nola egiten zuten (den-bora bat egon behar zuen jaio-berriak etxetik atera gabe eta lehen irteerak elizara izan behar zuen; toki guztietan agertzen da hau, egun kopurua bakarrik aldatzen da).

Haurtzaroko jolasak, jaunar-tzea, eskola, gaztaroko dibertsioa, bikoteak nola elkartzen ziren, ez-kontzako janzkera eta besta... Eta, azkenik, heriotza eta honen au-rrekoa. Apaiza etxera etortzen zen komunioa ematera, prozesio txiki bat egiten zen, dolua, gau-beila etxean eta gero bazkaria, normalean kartetan edo musean jokatzen bukatzen zena.

Jakina, gerra eta gerraostea nola bizi izan zuten kontatzen dute, eta erlijioaz ere mintza-tzen dira, pisu ikaragarria bai-tzuen herritarren bizimoduan. Elizaren deskribapena, nola ko-katzen ziren gizonak eta emaku-meak, errogatibak, debekuak, soroen eta animalien bedeinka-pena, erritu guztiak.

Jaiak eta ospakizunak lantzen dituzte gero, eta, bukaeran, beti galdetzen die Castillok abesti, sendabelar eta bestelako kon-tuei buruz.

UDALEKIN ELKARLANEAN

Elkarrizketatuko dituzten lagu-nak aukeratzerakoan ez dute adin mugarik jartzen ez goitik ez behetik. Udalarekin batera egiten dute hautaketa faktore ugari kontuan hartuta: pertso-naren egoera, generoa, herria-ren garapena... Lan antropologi-ko bat egiten dute.

Bizpahiru orduko elkarrizketak atera ohi dira. Orain arte luzeenak bederatzi ordu iraun ditu. El-karrizketatuak guztiaz zekien, eta, gainera, hizlari ona zen. «He-rria oso ongi ezagutzen zuen. Aguazila izana zen, sakristaua, auroraa... Hiru egunez joan ginen bere etxera», agertu du Castillok. Auroroak egunsentian kantatze-ra ateratzen dira. Egun bakoitzak bere abestia du. Aitona auroraa

Super Ibrahim

Koldo
Sagasti

Urteak dira Ibrahim tabernaz taberna lanean ikusten dudala. Gazte adeitsua da. Irribarre bat oparitzen dio abegi-kortasunez agurtzen duen orori. Jada zortzi urte dira Senegaletik etorri eta kale salmentan dabilela, baina gaur arte ez gara konplimentuzko hitzetatik pasatu. Gaur eman dut harekin luze eta zabal solas egiteko urratsa, eta bere historiak hunkitu egin nau. Familiaren tailerra utzi eta, etorkizun duinagoa merezi zuela sinetsita, hil ala biziko bidaia batera ontziratu zen egun batean. Berak bezala, igerian ere ez zekiten beste 126 lagunekin konpartitu behar izan zuen Kanarietako kostalderaino eramanean zuen patera; zazpi egunez eta zazpi gauez; itsaso sakonean nora ezean. Eta zorionekotzat du bere burua labanaren ahoaren gaineko paseo horretatik onik atera zelako.

Gasteizera iritsi eta salmenta ibiltarian lanean sartu zen lehenik, era klandestinoan, ezer baino lehen langilea delako, eta berak dioen bezala, «ez dut bizitza arriskuan jarri honaino etorri eta eskean ibiltzeko». Baina gurean ez du giro samurrik topatu Ibrahimek. Berak aitortzen ez badu ere, etsaitestuinguru batera iritsi da. Kanpotarrei gero eta mesfidantza handiagoz begiratzen dien hiri batera, aurreiritzi xenofoboak elikatzen dituzten agintari batzuek gobernatutako hirira. Beldur da egunen batean bere jardun ilegal bezain zilegizkoan harrapatu eta kanporatuko ote duten. Baina ez du maleziarik, ez du hitz txar bakar bat ere errezeloz tratatzen duten horientzat.

Aitaren etxea utzi eta abentura ikaragarri horri ekin zionetik egunez egun gertatzen zaion guztia egutegi batean apuntatzen duela kontatu dit; berak bizitakoa ahantz ez dadin, noizbait norbait bere historia idatz dezan. Ez da zutabe bat izango, ezta beldurrezko eleberri bat ere, superheroiaren istorio bat izango da. Eta amaiera pozgarri duna, arrazismo-rik gabeko Gasteiz batean. •

Nafarroako ondaretik bildutako kantu eta kontuetatik jaio da Xaldun Kortin ere. Liburu, DVD eta disko batean, ume txikiekin euskaraz hitz egiteko formulak ematen dira

Bertze hamaika lan ere egiten dituzte Labriten. Adibidez, irizpidedun turismoa bultzatzen hasi dira Iruñean gure ondare, kultur eta nortasun bideak ezagutarazteko

zuen eta berarekin hasi zen ateratzen elkarriketatua bera ere.

Gaizka Aranguren koadro bat margotzearekin alderatu du herrietan egiten duten lana. Ezaugarritze bileretan erabakitzen dute zer pieza izanen di-tuen puzzleak. Adibidez, nekazaritzarekin estuki lotutako herria bada badakite pieza batzuek nekazaritzarekin zerikusia izan behar dutela. Udal ordezkariak eta herriaren kulturaz eta historiak dakiten pertsonek parte hartzen dute bileretan.

Elkarriketak egin eta bizpahiru orduko grabazioak editatzen dituzte gero. Argazki bildumak egiten dituzte, interpretazioak... Bakoitzak eskatzen diena. Editatu eta Udalari ematen diote lan guztia, eta herrira itzultzen dira bildutakoa aurkeztera.

Segurtasun protokolo hagitz handia jarraituz biltzen dute informazioa. Dagoeneko 1.500 unitate dituzte bilduta, eta 150.000 sekuentzia katalogatu-

Dagoeneko 1.500 unitate dituzte bilduta, eta 150.000 sekuentzia katalogatuta.
Jagoba MANTEROLA | ARGAZKI PRESS

ta proiektu nagusi honetan. Guztia Nafarroako Unibertsitate Publikoko datu basera doa.

Jasotakoa landu eta dokumentalak, CDak eta liburuak egiten dituzte. “Imotz: bizitzaren garaiak” ondare ez materialaren ikus-entzunezko entziklopedia osatu dute Iruñeko Merindadeko ibarrean. 2008an eta 2009an egindako 21 elkarriketen sailkapena da sei DVDz osatutako bilduma: herria, osasuna, euskara, harremanak, lanak, festak, erlijioa, gerra, etxea eta etxeak, eta bizitzaren garaiak dira gai nagusiak.

XALDUN KORTIN

Nafarroako ondaretik bildutako kantu eta kontuetatik jaio da Xaldun Kortin ere. Liburu, DVD eta disko batean, ume txikiekin euskaraz hitz egiteko formulak ematen dira, eguneroko bizitzan transmititzeko ipuinak eta esamoldeak, euskaldun berrientzat aproposak.

Xaldun Kortinen inguruan ikastaro eta saioak ere antolatu dituzte. Gurasoak eta umeak aritu dira elkarrekin, hizkuntza-aren transmisiorako biderik «laburrena eta politena» baita.

Bertze hamaika lan ere egiten dituzte Labriten. Adibidez, irizpidedun turismoa bultzatzen hasi dira Iruñean barna bisita gidatuak eginez, gure ondare, kultur eta nortasun bideak ezagutarazteko. Baina horiek hurrengo erreportajeaz ezagutuko ditugu....

